

ДО ІСТОРІЇ ЛІСІВ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНИ В АЛЛЕРЕДІ

У статті наводяться детальні палінологічні характеристики для відкладів аллереду розрізу Романьково (Сумська область). Обґрунтовується тричленний поділ відкладів аллереду. З урахуванням нових даних розглядається історія формування лісів рівнинної частини України в аллереді.

В межах повних кліматичних циклів кватеру (міжльодовиків'я+льодовикова епоха+міжльодовиків'я) виділяють проміжні етапи, для яких властиві відносно швидкі короткоперіодні зміни. В часі найближчим до нас перехідним етапом такого рангу є пізньо льодовиків'я, що входить до повного циклу, який охоплює рис-вюрмське міжльодовиків'я, валдайську льодовикову епоху та голоцен. Пізньо льодовиків'я поділяється на такі основні періоди: ранній дріас — DR-1; беллінг — BL; середній дріас — DR-2; аллеред — AL та пізній дріас — DR-3.

DR-1, DR-2 та DR-3 є періодами похолодань стадіального, а ВО та AL — потеплінь міжстадіального рівня. Вік меж між цими періодами визначають наступні радіовуглецеві дати: DR-1/BL — 12800 BP, BL/DR-2—12200 BP, DR-2/AL—11800 BP, AL/DR-3 — 11000 BP, DR-3/PB — 10300 BP. Остання дата (10300 BP) водночас фіксує вік межі глобального рівня між пізньо льодовиків'ям та голоценом [1,2]. В Україні нині найрепрезентативнішими є палінологічні характеристики відкладів аллереду, що розкриті розрізами Романьково (15 спорово-пил-

кових спектрів — СПС) — лівобережжя лісової зони, Іква-1 (14 СПС) — правобережжя лісової зони та Клопотівське (28 СПС) — правобережжя лісостепової зони. Для порівняння зазначимо, що, як правило, відклади аллереду в українських розрізах були палінологічно охарактеризовані 1–5 спорово-пилковими спектрами [3–8]. На прикладі розрізу Романьково (Сумська обл., Новгород-Сіверське Полісся) розглянемо детальні палінологічні характеристики відкладів цього періоду пізньольдовиків'я. У складі спорово-пилкового комплексу (СПК), що характеризує відклади аллереду (гл. 480–550 см; 15 СПС) сума пилку дерев та чагарників складає 60,7–76,8 %. Переважає *Pinus sylvestris* L. (34,4–54,1 %) з участю *Alnus sp.*, *A. incana* (L.) Moench, *A. glutinosa* (L.) Gaertn. (1,4–13,6 %), *Betula sp.*, *B. pubescens* Ehrh., *B. pendula* Roth (2,1–13,5 %), *Picea sp.*, *Picea abies* (L.) Karst. (1,0–13,1%), *Salix sp.* (0,2–1,8%), *Corylus avellana* L. (0,2–3,0 %), *Ericaceae* (0,2–2,7 %). Часом у невеликих кількостях трапляються пилкові зерна *Hippophae rhamnoides* L., *Quercus sp.*, *Tilia sp.*, *Juniperus sp.*, *Betula nana* L., *B. humilis* Schrank, іноді — *Alnaster fruticosus* Ledeb. Сума пилку трав та чагарників складає 23,2–39,3 %. Домінує пилко *Artemisia sp.* (до 14,4 %) з участю *Chenopodiaceae* (3,0–9,7 %), різнотрав'я (0,6–7,0 %), *Poaceae* (1,5–4,5 %), *Cyperaceae* (0,2–3,3 %), *Asteraceae* (0,2–3,5 %), водних рослин (0,2–1,6 %). Спорадично трапляються пилкові зерна *Ephedra distachya* L., поодинокі — *Helianthemum sp.* Сума спор складає 3,3–26,3 % відносно загальної суми пилку. Важливо зазначити, що даний СПК досить чітко поділяється на три підкомплекси, що характеризують відклади трьох фаз аллереду — AL-1, AL-2 та AL-3. У складі першого підкомплексу (гл. 535–550 см; 4 СПС; AL-1) переважає *Pinus sylvestris*, своїх максимальних значень досягає вміст пилку *Picea sp.*, *Picea abies* (до 13,1 %; нижній максимум), *Betula sp.*, *B. pubescens.*, *B. pendula* (до 13,5 %), *Alnus sp.*, *A. incana*, *A. glutinosa* (до 4,8 %), *Salix sp.* (до 4,8 %), *Corylus avellana* (до 3 %), не ідентифіковано пилкові зерна та спори мікротермних видів. Слід зазначити, що у формуванні даного підкомплексу у незначних кількостях (до 1 %) бере участь пилко *Quercus sp.*, *Ulmus sp.* та *Tilia sp.* У складі другого підкомплексу (гл. 500–530 см; 7 СПС; AL-2) також переважає *Pinus sylvestris*, але помітно зменшується вміст пилку *Picea sp.*, *Picea abies* (до 1,6%). Спостерігається зниження ролі *Alnus sp.*, *A. incana*, *A. glutinosa* (до 1,4%), *Betula sp.*, *B. pubescens.*, *B. pendula* (до 4,9 %), *Salix sp.* (до 0,8 %), *Corylus avellana* (до 0,2 %). Не ідентифіковано пилко широколистяних

порід. Постійно у невеликих кількостях трапляється пилко *Betula nana*, *B. humilis*, *Hippophae rhamnoides*, поодинокі — *Alnaster fruticosus*. У складі пилку трав та чагарників підвищується роль полинів (до 21,5 %). Спорадично трапляється пилко *Ephedra distachya* та *Helianthemum sp.* Сума спор складає 3,3–10,9 %. Ідентифіковано спори мікротермних видів (*Selaginella selaginoides* (L.) Link., *Botrychium boreale* Milde. та ін.). У складі третього підкомплексу (гл. 480–495 см; 4 СПС; AL-3) домінує пилко *Pinus sylvestris* з участю *Picea sp.*, *Picea abies* (2,2–4,4 %), *Alnus sp.*, *A. incana*, *A. glutinosa* (4,4–9,1 %), *Betula sp.*, *B. pubescens.*, *B. pendula* (2,1–6,3%), *Salix sp.* (0,2–2,0 %). Поодинокі трапляються пилкові зерна *Quercus sp.* та *Ulmus sp.* У порівнянні з другим спорово-пилковим підкомплексом дещо зменшується участь пилку та спор мікротермних видів. Отримані для розрізу Романьково дані сприяли встановленню загального складу викопної палінофлори аллереду, що нараховує 117 таксонів різного рівня (2 порядки, 32 родини, 21 рід та 62 види). Узагальнюючи вищевикладені матеріали, можна дійти висновку, що вони досить чітко обґрунтовують тричленний поділ відкладів аллереду. Вони також добре узгоджуються із твердженням про те, що на короткий час в пізньольдовиків'я, а саме — в міжстадіалі аллеред, на території Європи сформувалася лісова область [9]. Встановлено, що в той час набули поширення соснові, сосново-березові та березово-соснові ліси. Характерною ознакою лісів рівнинної частини України в аллереді була участь у їхньому складі незначної домішки широколистяних порід (дуб, граб, липа, в'яз, клен) [3–8]. Але участь широколистяних порід у складі цих лісів була більшою на території лісової зони західних районів та в лісостеповій зоні. Ми встановили, що протягом аллереду максимумами поширення у складі лісів широколистяних порід та ялини спостерігаються у його першій фазі. Слід зазначити, що найбільші площі березові ліси та ліси з участю берези займали також в AL-1. А максимум участі у складі рослинного покриву мікротермних видів зафіксовано в другій фазі аллереду. За новими даними не підтверджено висновок [4, 8] про те, що бук брав участь у формуванні лісів аллереду на території рівнинної частини України. Слід зауважити, що в аллереді продовжували існувати досить значні площі, зайняті трав'яними ценозами ксеротичного типу та рослинними угрупованнями засоленіх і порушених ґрунтів. Критичний аналіз матеріалів для розрізів Троїцьке [8], Івано-Франківське [10], Тур [4] та Онут [8] не підтвердив наявності у них палінологічних характеристик відкладів аллереду.

1. Климатов В. А. Климат Северной Евразии в позднеледниковье (последний климатический ритм) // Короткопериодные и резкие ландшафтно-климатические изменения за последние 15000 лет.— М: ИГ РАН.— 1994.— С. 61—93.

2. Хотинский Н. А. Голоцен Северной Евразии.— М.: Наука,— 1977.— 198 с.
3. Безусько Л. Г., Каюткіна Т. М., Ковалюх М. М., Артюшенко О. Т. Палеоботанічні та радіохронологічні дослідження

- відкладів б. Старники (Мале Полісся) // Укр. ботан. журн.— 1985.— Т. 42.— № 3.— С. 27—30.
4. Артюшенко А. Т. Растительность аллерода на территории Русской равнины в связи с общим развитием растительного покрова в позднеледниковье в Восточной и Средней Европе // Ботан. журн.— 1959.— Т. 44.— № 6.— С. 772—285.
 5. Герасименко Н. П. Природная среда обитания человека на юго-востоке Украины в позднеледниковье и голоцене (по материалам палеогеографического изучения археологических памятников // Археологический альманах.— Донецк.— 1997.— № 6,— С. 3—64.
 6. Пашкевич Г. А. Палинологическое исследование разреза стоянки Кормань IV // Многослойная палеолитическая стоянка Кормань IV— М.: Наука.— 1977,— С. 105—111.
 7. Пашкевич Г. А. Палинологическая характеристика отложений многослойной стоянки Молодова V // Многослойная палеолитическая стоянка Молодова V. Люди каменного века и окружающая среда.— М.: Наука.— 1987.— С. 141—151.
 8. Артюшенко А. Т. Растительность Лесостепи и Степи Украины в четвертичном периоде (по данным спорово-пыльцевого анализа).— К.: Наук. думка.— 1970.— 173 с.
 9. Зеликсон Э. М. К характеристике растительности Европы в аллероде // Короткопериодные и резкие ландшафтно-климатические изменения за последние 15000 лет.— М.: ИГ РАН,— 1994.— С. 113—124.
 10. Артюшенко А. Т., Аран Р. Я., Безусько Л. Г. История растительности западных областей Украины в четвертичном периоде.— К.: Наук. думка.— 1982.— 136 с.

L. G. Bezusko

TO THE HISTORY OF PLAIN PART OF UKRAINE FORESTS DURING ALLEROD

In this article detailed palynological characteristics for Allerod deposits from Romankovo site (Sumy region) are presented. The trinomial partition of Allerod deposits is soundly. Including new data, the history of forest formation of plain part of Ukraine forests during Allerod time is reviewed.